

ผลการดำเนินงาน
แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน
โดยองค์กรชุมชนตาม

โครงการ

บ้านมั่นคง

พ.ศ. 2546 - 2549

พธช.-CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ผลการดำเนินงาน
แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน
โดยองค์การชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคง
พ.ศ. 2546-2549

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ : 978-974-88206-5-1

พิมพ์ครั้งแรก : มกราคม 2550

จำนวนพิมพ์ : 5,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย : โครงการบ้านมั่นคง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310

โทร. 0-2314-3645-7 โทรสาร 0-2319-3819

Homepage : <http://www.codi.or.th>

E-mail : codi@codi.or.th

คำนำ

โครงการบ้านมั่นคง ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีและได้เริ่มดำเนินการเมื่อเดือนมกราคม ปี 2546 จนถึงสิ้นปี 2549 นับได้ว่าโครงการบ้านมั่นคงได้ดำเนินการมา เกือบ 4 ปีแล้ว ในเวลาดังกล่าว ได้เกิดโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัดโดยองค์การชุมชนและชาวบ้านชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ครอบคลุม 76 จังหวัด 210 เมืองทั่วประเทศ โดยมีการอนุมัติโครงการแล้ว 440 โครงการ ครอบคลุมชุมชนแออัด 770 แห่ง ทำให้คนในชุมชนกว่า 45,496 ครอบครัวหรือประมาณกว่าสองแสนคนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรงและมีศักดิ์ศรี ไม่ต้องทนกับสภาพการอยู่อาศัยที่ทรุดโทรม ถูกไล่ที่ มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมใหม่ มีระบบการจัดการโดยชุมชนร่วมกันในทุกเรื่อง

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นได้อย่างชัดเจนแล้ว โครงการบ้านมั่นคงได้ทำให้เกิดเครือข่ายของชาวบ้านชุมชนเมืองที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างชุมชนโดยทั่วไป ทั้งเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันในพื้นที่เมืองเดียวกัน และเครือข่ายที่เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง เรียนรู้ช่วยเหลือกันเองในเรื่องเดียวกัน เช่น ช่างชุมชน หรือกลุ่มออมทรัพย์ มากกว่า 200 เครือข่าย ในแต่ละเมืองจะมีกิจกรรมของชาวบ้านเครือข่ายชุมชนพื้นฐานคือการสำรวจชุมชนที่มีอยู่ทั้งเมือง การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การสำรวจช่างชุมชน การวางแผนจัดการแก้ปัญหาร่วมกัน การประสานหน่วยงานในเมืองที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นโครงการสามารถสร้างพื้นที่ใหม่ของความร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนในแต่ละเมืองและหน่วยงานท้องถิ่น รวมทั้งความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น โครงการบ้านมั่นคงจึงเป็นโครงการของรัฐบาลจากส่วนกลางใหม่ที่ทำหน้าที่สนับสนุนบทบาทการพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยร่วมกันทั้งเมือง ของชุมชนท้องถิ่นและองค์กรท้องถิ่น ทำให้ในหลายๆ เมืองชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นได้มีการวางแผนการแก้ปัญหาาร่วมกันครอบคลุมทุกๆ ชุมชนในเมืองในระยะเวลา 3-5 ปี เช่น เมืองอุดรธานี ชุมแพ ขอนแก่น บ้านไผ่ จันทบุรี นครนายก บางปู รั้งสิต นครสวรรค์ พัทลุง ภูเก็ต เป็นต้น

สิ่งที่เป็นผลสืบเนื่องประการต่อมาคือ โครงการบ้านมั่นคงได้ช่วยพัฒนาบทบาทของสถาปนิกชุมชนในการช่วยการออกแบบวางผังชุมชนและแบบบ้าน ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด แต่ละโครงการมีรูปแบบผังและบ้านที่อยู่อาศัยแตกต่างกันตามความพอใจและความสามารถในการจ่ายของชาวบ้านในชุมชนที่เป็นเจ้าของโครงการ ในช่วงที่ผ่านมาโครงการบ้านมั่นคงได้ทำบันทึกความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมากกว่าสิบแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาสารคาม วงษ์ชวลิตกุล ศรีปทุม รั้งสิต นครสวรรค์ เทคโนโลยีราชมงคล ราชภัฏ ฯลฯ รวมถึงสมาคมสถาปนิกสยาม และสภาสถาปนิก และสถาปนิกสำนักงานอิสระอื่นๆ หลายแห่งสามารถใช้แนวการออกแบบชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเป็นหลักสูตรสำหรับนักศึกษา นอกเหนือจากการที่สถาบันการศึกษาได้มีโอกาสให้บริการความรู้และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ ออกแบบ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ โครงการบ้านมั่นคง ได้พยายามเชื่อมโยงองค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนาอิสระเข้ามาร่วมทำงานแก้ไขปัญหชุมชนแออัด และสร้างบ้านมั่นคงร่วมกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่โดยมีพื้นที่ของความร่วมมือรวมกันกว่า 20 จังหวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะมูลนิธิชุมชนไท โครงการเมืองน่าอยู่ และ Habitat for Humanity

โดยภาพรวม โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการแก้ปัญหาของชุมชนเมืองขนาดใหญ่ระดับประเทศที่ได้เชื่อมโยงกลไกที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาร่วมมือกันทำงาน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้กับทุกภาคีในแต่ละเมืองได้ร่วมกันดำเนินการ โดยชุมชนเองเป็นผู้ดำเนินการหลัก ซึ่งชุมชนสามารถใช้นโยบาย และงบประมาณเป็นเครื่องมือนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงชุมชนและสร้างสถานะที่อยู่อาศัย และการมีชีวิตที่มั่นคงให้กับสมาชิกทุกครอบครัว เกิดการพัฒนาเชื่อมโยงต่อเนื่องในทุกด้านอย่างเข้มแข็ง

โครงการบ้านมั่นคงจึงแตกต่างจากโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยทั่วไป ที่มุ่งเพียงการสร้างที่อยู่อาศัย โดยมิได้สร้างชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งของผู้อยู่ ผู้คนมีที่อยู่ แต่ต่างคนต่างอยู่ ไม่รู้จัก ไม่มีความสัมพันธ์กัน ที่อยู่อาศัยเหล่านี้เป็นเหมือนสินค้าที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนเหมือนสินค้าอื่นๆ ในตลาดที่ไม่มีมูลค่าเชิงสังคมวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้อง อาจกล่าวได้ว่าโครงการที่อยู่อาศัยตามระบบตลาดเหล่านี้ได้ทำให้โครงสร้างสังคม วัฒนธรรม ของผู้คนในสังคมสมัยใหม่สูญหายไปอย่างสำคัญ โครงการบ้านมั่นคงเป็นความพยายามในการฟื้นคุณค่าการอยู่ อาศัยและการจัดการร่วมกันของคนทุกคนรอบครัวในชุมชนที่อยู่อาศัย การสร้างความสัมพันธ์และสร้างระบบชุมชน ทั้งการจัดระบบที่ดินร่วมกัน การสร้างทุนสำหรับการพัฒนา ร่วมกัน สร้างระบบสวัสดิการ การอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องและร่วมกันเป็นเจ้าของจัดการเรื่องต่างๆ ด้วยการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน เป็นการสร้างความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กับการพัฒนาด้านกายภาพของที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมชุมชน

การร่วมกันทำงานและแก้ปัญหาของชุมชนและองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นได้ทำให้เกิดพลังการแก้ไขปัญหาและสร้างการพัฒนา ร่วมกัน ได้มากมาย พลังเหล่านี้ทำให้การเจรจาต่อรองแก้ไขปัญหาที่ดินที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดของชุมชนแออัดเกิดขึ้นได้ ชุมชนสามารถเช่าที่ดินระยะยาวจากหน่วยงานรัฐ และเอกชน รวมทั้งการซื้อที่ดินราคาถูกจากเอกชนเพื่อนำมาจัดทำเป็นที่อยู่อาศัยร่วมกันของชุมชน จึงอาจกล่าวได้ว่า โครงการบ้านมั่นคงได้มีส่วนช่วยทำให้เกิดการปฏิรูปที่ดินในเมือง เพื่อนำที่ดินของรัฐและเอกชนมาสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและสิทธิให้กับคนจนในเมือง รวมไปถึงการผ่อนปรนกฎหมาย กติกาการก่อสร้างที่ยังคงมีมาตรฐานการก่อสร้าง ห่างไกลกับฐานะความเป็นจริงของคนในชุมชนแออัด

บทบาทของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่ผ่านมาเป็นหน่วยงานส่วนกลางภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ช่วยเอื้ออำนวยและกระจายงบประมาณจากรัฐบาลให้สามารถกระจายไปสู่การแก้ปัญหาและการจัดการของชุมชนด้วยการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ แต่ละเมืองมีคณะกรรมการที่เชื่อมโยงฝ่ายต่างๆ มา ร่วมเป็นกรรมการโครงการของแต่ละเมือง สัมพันธ์กับคณะกรรมการระดับชาติที่ประกอบด้วยชุมชนจากทุกภาคและตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พอช. ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานเลขานุการของขบวนการทำงานขนาดใหญ่ที่ทุกองค์กรร่วมกันทำ และร่วมกันเป็นเจ้าของ

แม้ว่าโครงการบ้านมั่นคงได้มีแนวทางและกระบวนการทำงานจากการสะสม พัฒนาและผสมผสานความรู้หลายๆ ด้านในหลายสิบปีที่ผ่านมา รวมทั้งการผสมผสานความรู้การพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามตลอดเวลาของการทำโครงการบ้านมั่นคงในเกือบ 4 ปีที่ผ่านมา ได้พบว่ายังคงมีสิ่งที่จะต้องเรียนรู้และทำงานเพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก มีความท้าทายใหม่ๆ ที่จะต้องพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

นับตั้งแต่เริ่มต้น สามารถสรุปแนวการดำเนินงานของโครงการบ้านมั่นคงในเวลาที่ผ่านมากได้รวม 3 ช่วงดังนี้

- ช่วงที่ 1 ปี 2546-2547 เริ่มต้นด้วยโครงการนำร่อง 10 โครงการ 1,500 ครัวเรือน
- ช่วงที่ 2 ปี 2547-2548 ช่วงการขยายผลการโครงการนำร่อง มีแผนที่ได้รับอนุมัติจากรัฐบาล รวม 129 ชุมชน 10,789 หน่วย รวมงบประมาณ 693.4 ล้านบาท ในช่วงนี้ สามารถดำเนินการได้ 65 เมือง มีการอนุมัติโครงการได้ 117 โครงการ 172 ชุมชน
- ช่วงที่ 3 ปี 2548-2549 ช่วงการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น และดูภาพรวมทั้งเมือง ช่วงนี้มีแผนที่ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลรวม 20 ชุมชน 3,000 หน่วยรวมงบประมาณ 240 ล้านบาท มีการอนุมัติโครงการได้ 318 โครงการ 558 ชุมชน 31,991 ครัวเรือน

ในช่วงการดำเนินงานปีล่าสุด ในปี 2549 ได้มีเนื้อหาการทำงานสำคัญๆ ที่เป็นผลจากการทำงานที่ได้วางรากฐานในช่วงที่ผ่านมาและการเพิ่มเติมมีการพัฒนาเนื้อหาใหม่ๆ เช่น

- เกิดรูปธรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนทั้งเมืองโดยชุมชนและท้องถิ่นในหลายๆ เมือง เช่นเมืองอุดรธานี ชุมแพ นครสวรรค์ จันทบุรี ภูเก็ต ฯลฯ และความร่วมมือกว้างขวางระดับเมืองอีกหลายๆ เมือง
- การสำรวจข้อมูลชุมชนเมืองระดับเมืองใน 590 เมือง 76 จังหวัดทั่วประเทศ
- การขยายการทำงานครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนในทั้ง 3 จังหวัด และมีโครงการที่ได้รับการอนุมัติรวมประมาณ 20 โครงการ ครอบคลุมผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ประมาณ 2,000 ครอบครัว
- มีการอบรมช่างชุมชนอย่างเป็นขบวนการในทุกภาค จนถึงปัจจุบันมีช่างชุมชนที่ได้ผ่านการอบรมไปแล้วรวม 350 คน
- มีการขยายผลสู่โครงการบ้านมั่นคงชนบท และการเข้าช่วยเหลือพื้นที่ที่เกิดปัญหาอุปถัมภ์โคลนถล่ม น้ำท่วม
- มีความร่วมมือกับภาคเอกชนทั้งธนาคารอาคารสงเคราะห์ ในการโอนสินเชื่อที่อยู่อาศัยและการซื้อที่ดินจากบริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย
- มีการจัดกิจกรรมงานวันที่อยู่อาศัยโลกที่ท้องสนามหลวงและที่ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ มีการดูงานโครงการบ้านมั่นคงรวมจากคณะจากประเทศต่างๆ ประมาณ ๒๐ ประเทศ ซึ่งเป็นคณะดูงานที่มีทั้งรัฐมนตรี หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมและชุมชน

ดังนั้นถือได้ว่าการดำเนินงานในช่วงแผนที่กำลังดำเนินการปัจจุบันเป็นการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในช่วงที่ 4 โดยคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติการดำเนินโครงการในช่วงนี้ตามแผนปี 2550 รวม 1,275.6 ล้านบาท ครอบคลุมชุมชน 7,353 ชุมชน

โครงการที่จะดำเนินการในช่วงต่อไปจะดำเนินการโดยใช้พื้นฐานทุนจากความรู้และขบวนการ ของการทำงานที่ผ่านมา โดยเน้นการกระจายการทำงานและสร้างความสามารถของระบบการทำงาน การจัดการร่วมกันของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็งต่อเนื่องต่อไป

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

สารบัญ

คำนำ.....	3
การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัดตามโครงการบ้านมั่นคง.....	8
ผลการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง.....	11
ความร่วมมือและการประสานงานกับหน่วยงาน.....	19
การประสานงานเพื่อแก้ปัญหาในระดับนโยบาย.....	23
การประชาสัมพันธ์โครงการ.....	24
การประเมินผลโครงการ.....	27
การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	28
การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงจังหวัดปัตตานี.....	30
แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด “บ้านมั่นคง” ปี 2550 - 2554.....	34

ผลการดำเนินงาน
แก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของคนจน
โดยองค์กรชุมชนตาม

โครงการ

บ้านมั่นคง

พ.ศ. 2546 - 2549

● ตามโครงการ

บ้านมั่นคง

1. เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2546 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ “โครงการบ้านมั่นคง” ที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เสนอโดยให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ทั้งนี้ในช่วงปี 2546 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณ จำนวน 146 ล้านบาท ให้ดำเนินการโครงการนำร่อง 10 โครงการ ควบคู่ไปกับการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาด้านแนวทางบ้านมั่นคงเบื้องต้น ใน 20 เมือง และพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดโดยเร่งด่วน

แนวทางการดำเนินโครงการนี้ เป็นการพัฒนาแนวใหม่ที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนแออัดเป็นผู้ดำเนินการ หรือชาวชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ ด้วยการสนับสนุนจาก พอช. องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานระดับจังหวัด โดยดำเนินการแก้ไขสภาพของชุมชนแออัดที่มีอยู่ด้วยการจัดระบบชุมชนใหม่ให้มั่นคงทุกด้าน ทั้งด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจการเงินถึงระดับครอบครัว ระบบสวัสดิการของชุมชนสำหรับสมาชิกทุกคนและพยายามดำเนินการให้ครอบคลุมทุกชุมชนในเมือง

จากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงปี 2546 พบว่า ชุมชนและท้องถิ่นมีความตื่นตัวอย่างมาก ในการที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหของเมืองตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง ทั้งยังเกิดรูปธรรม รูปแบบการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย มีการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง อันแสดงถึงศักยภาพและความพร้อมของชุมชนและท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของเมืองร่วมกัน

2. พอช. จึงได้จัดทำโครงการ “บ้านมั่นคง” ปี 2547 ซึ่งเป็นการขยายผลจากการดำเนินโครงการนำร่องปี 2546 มาสู่ “เมืองนำร่องโครงการบ้านมั่นคง” ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2546 โดยมีเป้าหมายดำเนินการจำนวน 15,016 หน่วย 174 ชุมชน ใน 42 เมือง/เขต ใน 30 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนแออัดให้เป็นชุมชนน่าอยู่ที่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นกระบวนการ เพื่อสร้างความพร้อม ความสามารถให้องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาอื่นๆ ในการร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาคนจนและที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นร่วมกัน

เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ ได้อนุมัติงบประมาณกลางปี 2547 สำหรับดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหความยากจนและปัญหาสังคมด้านที่อยู่อาศัย จำนวน 149.5 ล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้กลุ่มคนด้อยโอกาส หรือคนจนที่สุด

ในสังคม เช่น คนเร่ร่อน คนชรา คนพิการ ฯลฯ รวมถึงผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเร่งด่วน/เฉพาะหน้าจากกรณีเพลิงไหม้ไล่ที่ ได้รับการดูแลและได้รับโอกาสในการพัฒนา โดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการดำเนินการ ผนวกไปกับโครงการบ้านมั่นคงที่ดำเนินการอยู่

3. สำหรับการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคงในปี 2548 ประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในด้านการประสานนโยบายการพัฒนาในพื้นที่ การบริหารจัดการและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนงานเฉพาะหน้าที่ต้องดำเนินการ โดยมีการประสานความร่วมมือกับภาคีพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล, อบต., อบจ., กรุงเทพมหานคร) ส่วนราชการระดับจังหวัด เช่น พมจ., ศตจ.จังหวัด, โยธาธิการจังหวัด, ที่ดินจังหวัด ฯลฯ หน่วยงานเจ้าของที่ดิน เช่น กรมธนารักษ์ การรถไฟแห่งประเทศไทย กรมชลประทาน วัด สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ฯลฯ หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการสนับสนุนชุมชน เช่น กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น สถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ โดยมีหลักการดำเนินงาน คือ การประสานการทำงานกับท้องถิ่นและชุมชนเป็นหลัก สร้างกลไกภาคเมืองเพื่อเป็นที่พึ่งช่วยดูแลเรื่องที่อยู่อาศัยคนจนภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการเมือง และได้มีการแบ่งทีมงานชาวบ้านที่ดำเนินการเรื่องบ้านมั่นคง เพื่อสนับสนุนชุมชนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้แก่ ทีมงานจัดการองค์กร งานสินเชื่อ งานบัญชี งานออมทรัพย์ และงานสาธารณูปโภค

ในส่วนของการดำเนินการระดับนโยบาย ได้จัดทำความร่วมมือกับหน่วยงานระดับนโยบาย เช่น กรุงเทพมหานคร กรมธนารักษ์ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อร่วมกันสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ การร่วมประชุมเพื่อแก้ไขปัญหชุมชนที่อยู่อาศัยในที่ดินของหน่วยงานรัฐ และการผ่อนปรนกฎระเบียบการควบคุมการก่อสร้าง เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่อาศัยได้อย่างถูกต้องและมั่นคง การจัดงานประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ โดยเชิญรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องร่วมลงพื้นที่รับรู้สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหตามโครงการบ้านมั่นคง ส่งผลให้เกิดการดำเนินงานในระดับนโยบาย

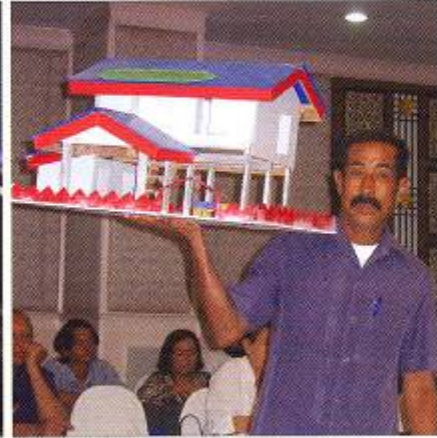
บ้านมั่นคงคนไร้บ้านบ้านน้ำเค็ม จ.พังงา

การแก้ไขปัญหาคความยากจน ด้านที่อยู่อาศัย (ที่พักอาศัยคนไร้บ้าน, บ้านชั่วคราว, บ้านกลาง) เพื่อสนับสนุน ให้กลุ่มคนด้อยโอกาส หรือคนจนที่สุดใน สังคม เช่น คนเร่ร่อน คนชรา คนพิการ ฯลฯ รวมถึงผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเร่งด่วน/ เฉพาะหน้าจากกรณีเพลิงไหม้ ไล่ออก หรือ ต้องรื้อย้ายเพื่อสร้างชุมชนใหม่ โดยได้ ดำเนินงานแล้ว ในวงเงินงบประมาณรวม 49.31 ล้านบาท แบ่งเป็นศูนย์พักชั่วคราว เพื่อรองรับคนเร่ร่อน/ไร้ที่อยู่อาศัย 50 คน จำนวน 0.40 ล้านบาท บ้านกลางในชุมชน จำนวน 1.15 ล้านบาท และการช่วยเหลือ ผู้ถูกไฟไหม้/ไล่ออก/รื้อย้าย 3,197 ราย ใน 41 ชุมชน จำนวน 47.76 ล้านบาท

นอกจากนี้ยังได้มีการขยายผลโครงการบ้านมั่นคงเมือง ไปสู่การนำร่องในการแก้ไขปัญหาดินทำกินและที่อยู่อาศัย คนยากจนในชนบท เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่สัมพันธ์กันทั้งภาคเมืองและชนบท ป้องกันปัญหาการละทิ้งถิ่นฐาน อันจะ ทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในเมืองเพิ่มขึ้น โดยเน้นการดำเนินงานที่ให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น และกลไกการพัฒนาจากการมีส่วนร่วมหลายฝ่ายในท้องถิ่น ในวงเงิน 100 ล้านบาท เพื่อดำเนินการ ใน 1,000 ครัวเรือน โดยในเบื้องต้นแต่ละภาคได้ร่วมกันสรุปพื้นที่การทำงานนำร่อง 38 พื้นที่ กระจายไปทั่วทุกภาค

4. การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงตลอด 4 ปีที่ผ่านมา เน้นการทำงานในระดับท้องถิ่น จึงได้จัดให้มีการประชุม สัมมนาต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจกับผู้ปฏิบัติงาน ทั้งส่วนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ สถาปนิกชุมชน การสัมมนาสรุปบทเรียน กระบวนการทำงานของชุมชนบ้านมั่นคง การสัมมนาร่วมกันของภาคีพัฒนาที่ร่วมดำเนินการ ตลอดจนการประชุมร่วมกับนายกเทศมนตรี และเทศมนตรีทั่วประเทศ เพื่อชี้แจงแนวทางการทำงานตามโครงการบ้านมั่นคงให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นทั่วประเทศได้รับรู้และร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์โครงการบ้านมั่นคง โดยจัดพิมพ์หนังสือส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับงานพัฒนาตามโครงการบ้านมั่นคง และการจัดงานประชาสัมพันธ์เปิดตัว โครงการในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้ภาคการเมือง และชาวชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และสามารถนำไปขยายผล ในพื้นที่ของตนเองได้

บ้านมั่นคง (ณ เดือนธันวาคม 2549)

1. การดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงขยายครอบคลุมทั่วประเทศ โดยชุมชนและองค์กรท้องถิ่น เป็นแกนหลักในการดำเนินการร่วมกัน ใน 76 จังหวัด 214 เมือง/เขตทั่วประเทศ

การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยคนจนโดยองค์กรของชุมชน ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง ที่ได้เริ่มต้น ในปี 2546 จนถึงสิ้นสุดเดือนธันวาคม 2549 ได้มีการดำเนินงานในกระบวนการต่างๆ ระดับเมือง ขยายออกไปเกินเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากความสนใจของชาวชุมชนแออัดและเทศบาลต่างๆ เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง รวม 76 จังหวัด 164 เมืองและ 50 เขตในกรุงเทพมหานคร ได้มีการอนุมัติโครงการปรับปรุงพัฒนาชุมชนแออัดผ่านกระบวนการจัดการของชุมชนและแต่ละเมืองร่วมกันใน 64 จังหวัด 125 เมืองทั่วประเทศและ 30 เขตใน กทม.

รวมโครงการที่ได้รับการอนุมัติ 440 โครงการ ครอบคลุมชุมชนแออัด 773 แห่ง รวม 45,496 ครอบครัว เป็นงบประมาณที่อนุมัติโดยรวมจำนวน 13,615 ล้านบาท คิดเป็นประชากรที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา โดยเกิดความมั่นคงในชีวิต ที่อยู่อาศัยมั่นคง สิ่งแวดล้อมดี มีโครงสร้างสังคมที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเกิดระบบสวัสดิการชุมชน รวมประมาณ 213,000 คน ซึ่งครอบคลุมการแก้ไขปัญหาผู้ลงทะเบียนคนจน

ความคืบหน้าการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง (ณ ธ.ค. 2549)

ภาพรวม	จำนวน
จำนวนเขต/เมืองที่มีการดำเนินโครงการ	214 เขต/เมือง 75 จังหวัด
จำนวนเขต/เมืองที่มีโครงการที่ได้รับการอนุมัติ	158 เขต/เมือง 64 จังหวัด
จำนวนโครงการที่ได้รับการอนุมัติ	440 โครงการ
ครอบคลุมจำนวนชุมชน	773 ชุมชน
จำนวนครอบครัว	45,496 ครอบครัว
งบประมาณที่อนุมัติ	
- งบอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภค	1,345,437,958 บาท
- สินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	1,392,145,554 บาท

ตารางแสดงจำนวนชุมชนที่มีการอนุมัติโครงการแล้ว แบ่งตามภาค

ลำดับ	ภาค	จำนวนเมือง/เขต	จำนวนชุมชน	จำนวนครอบครัว	จำนวนโครงการ
1	กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	53	227	18,857	148
2	ภาคกลาง	9	25	1,320	24
3	ภาคตะวันตก	9	21	1,191	11
4	ภาคตะวันออก	16	30	2,561	22
5	ภาคอีสาน	25	141	7,934	115
6	ภาคใต้	30	164	7,135	67
7	ภาคเหนือ	16	165	6,406	53
รวม		158	773	45,504	440

ตารางแสดงภาพรวมงบประมาณที่อนุมัติแล้ว (ณ เดือนธันวาคม 2549)

ประเภทบ	รายงานงบประมาณ	งบที่อนุมัติ (ล้านบาท)
• งบที่รัฐบาลอุดหนุน	1. งบปรับปรุงสาธารณูปโภค	1,354.72
	2. งบบริหารจัดการ 5%	67.73
	3. อุดหนุนส่วนต่างอัตราดอกเบี้ย 2%	187.08
	4. การพัฒนากระบวนการเมือง	
	■ โครงการความร่วมมือ	71.5
■ การบริหารงานส่วนกลาง	101.95	
	รวม	1,781.68
• งบจากกองทุนหมุนเวียน พอช	5. สินเชื่อ	
	■ ที่ดิน	436.12
	■ บ้าน	871.13
	รวม	1,307.24
• งบสมทบจากชุมชนและท้องถิ่น	6. ชุมชนสมทบ	130.70
	7. ท้องถิ่นสมทบ	80.00
	รวม	210.70

2. การวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบทั้งเมือง (Cities Without Slums)

พอช. ได้ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นในระดับเมืองอย่างใกล้ชิด ได้แก่ เทศบาล ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น และหน่วยงานระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดกระบวนการร่วมมือกันแก้ไขปัญหอย่างเป็นระบบต่อเนื่องครอบคลุมชุมชนแออัดทั้งเมือง โดยมีการสำรวจข้อมูลชุมชนร่วมกันทั้งเมือง การวิเคราะห์วางแผนเพื่อแก้ไขปัญห การเจรจาเรื่องที่ดินแก้ปัญหาไฟไหม้ไล่ที่ และสนับสนุนการพัฒนาแก้ไขปัญหของชุมชนในหลายจังหวัด/เมือง ได้จัดตั้งคณะทำงานร่วมระดับจังหวัดและเมือง เทศบาลหลายแห่งได้วางนโยบายการแก้ไขปัญหชุมชนแออัดร่วมกันทั้งเมืองตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงและบรรจุแผนโครงการบ้านมั่นคงไว้ในแผนระดับจังหวัด/เทศบาล โดยจัดงบประมาณสมทบในโครงการ เช่น เทศบาลนครอุดรธานี เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลเมืองสุรินทร์ เทศบาลตำบลชุมแพ เทศบาลเมืองจันทบุรี เทศบาลเมืองบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

3. การสำรวจข้อมูลชุมชนแออัดระดับครัวเรือนทั่วประเทศ

เพื่อรับทราบจำนวนของชุมชนที่เดือดร้อนและไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยแต่ละจังหวัดที่แน่นอน พร้อมทั้งจัดเก็บไว้ในระบบฐานข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผนการสำรวจข้อมูลระดับครัวเรือน และวางแผนแก้ไขปัญหาค่าเช่าเดือดร้อน ให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่ตามโครงการบ้านมั่นคงต่อไปได้ โดยเป้าหมายของการสำรวจ คือ กลุ่มคนจนในชุมชนแออัด และกลุ่มคนจนอื่นๆ ที่ประสบปัญหาไฟไหม้ ไล่ที่ หรือบุกรุกตั้งบ้านเรือนในที่ดินรัฐหรือที่ดินเอกชน รวมถึงกลุ่มที่อยู่อาศัยในที่ดินเช่ามีสัญญาเช่าเป็นรายปี ที่ทำให้มีปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย มีสภาพความเป็นอยู่แออัดและเสื่อมโทรม ซึ่งมีข้อมูลชุมชนที่สำรวจแล้วใน 76 จังหวัด 573 เทศบาล 3,238 ชุมชน รวม 239,916 ครัวเรือน สามารถจำแนกตามรายภาคได้ดังนี้

ข้อมูลชุมชนแออัด (ณ 27 ธันวาคม 2549)

ภาค	จำนวนพื้นที่สำรวจ			จำนวนครัวเรือน
	จังหวัด	เทศบาล	ชุมชน	
• ตะวันออกเฉียงเหนือ	19	79	284	15,979
• ใต้	14	71	289	20,395
• กลาง	9	74	332	19,351
• ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8	107	345	33,684
• ตะวันตก	7	54	257	8,901
• เหนือ	15	105	439	28,104
• กรุงเทพฯ และปริมณฑล	4	83	1,292	113,502
รวม	76	573	3,238	239,916

4. แก้ไขปัญหาผู้ประสบภัยพิบัติ/ไฟไหม้/ไล่ที่/น้ำท่วม/หนี้สิน/หลุดจำนอง

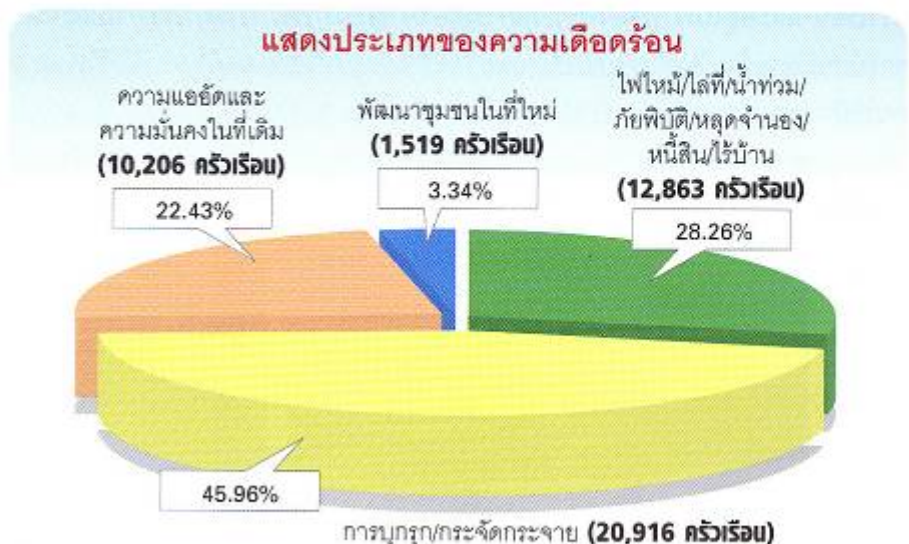
ปัญหาไฟไหม้/ไล่ที่ ทั้งในที่ดินรัฐและเอกชน เป็นปัญหาร้ายแรงที่สุดของชุมชนแออัด ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาสามารถแก้ไขปัญหาค่าเช่าไฟไหม้/ไล่ที่/น้ำท่วม/หนี้สิน/หลุดจำนอง รวมทั้งชุมชนบุกรุกกระจายได้รวมถึง 33,779 ครัวเรือน (รวมเป็นประชากรประมาณ 158,000 คน) หรือประมาณร้อยละ 68.4 ของจำนวนทั้งหมด และสามารถสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับชุมชนแออัดที่ยังไม่มีปัญหาไล่ที่อีก 10,206 ครัวเรือน รายละเอียดดังนี้

ชุมชนร่วมสามัคคี กทม. ก่อนปรับปรุง

ชุมชนร่วมสามัคคี กทม. หลังปรับปรุง

1.) การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้ประสบภัยพิบัติ จากเหตุการณ์ภัยพิบัติคลื่นยักษ์ “สึนามิ” เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 โครงการบ้านมั่นคงได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการแก้ปัญหาระยะยาวโดยเน้นให้มีการรวมตัวกันของชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการจัดการชุมชนของตน และประสานหน่วยงานให้สนับสนุนแก้ไขปัญหามาได้ตรงตามความต้องการของชุมชน ดังนี้

- การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ประสบภัย เนื่องจากหลายชุมชนไม่สามารถกลับไปสร้างบ้านในที่เดิมที่เคยอยู่อาศัยได้ เพราะไม่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากอยู่ในที่ดินสาธารณะ หรือที่ดินที่ส่วนราชการดูแลอยู่ หรือในที่ดินที่มีการออกเอกสารสิทธิ์ให้เอกชนทับซ้อนที่ดินที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ก่อน จึงได้นำเสนอเรื่องดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดิน ในคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินฯ โดยได้ข้อยุติแนวทางแก้ไขปัญหามาชัดเจนแล้ว 13 พื้นที่ รวม 1,156 ครัวเรือน และอยู่ในระหว่างดำเนินการอีก 58 พื้นที่

- การสร้างบ้านพักถาวร โดยชาวชุมชนมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสร้างบ้านของตนเอง 9 ชุมชน จำนวน 350 ครัวเรือน และอยู่ในระยะจัดกระบวนการอีก 15 ชุมชน เช่น บ้านทุ่งหว้า ตำบลวัน ได้สร้างบ้านพักถาวรบนที่ดินเดิม โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการออกแบบ และก่อสร้างบ้านให้ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอาชีพของตนเอง การสร้างบ้านมั่นคง คนไร้บ้านแห่งบ้านน้ำเค็ม , บ้านปากเตรียม เป็นต้น

- การพัฒนาอาชีพและการฟื้นฟูชุมชนควบคู่กับการพัฒนาที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย การซ่อมแซม และสร้างเรือ การจัดหาเครื่องยนต์และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประมง การทำกระชังปลา/จวน โดยมีหน่วยงานสนับสนุนกองทุนหมุนเวียน เพื่อดำเนินการรวม 22 กองทุน ผู้รับประโยชน์เบื้องต้น 81 ชุมชน รวม 900 ครัวเรือน

2.) การแก้ไขปัญหาผู้ประสบอุทกภัย เช่น ผู้ประสบอุทกภัย และโคลนถล่ม ในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ โดยศูนย์ฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยน้ำท่วมภาคเหนือ ได้สนับสนุนการก่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว/การซ่อมแซมบ้านที่เสียหาย รวมจำนวน 2,354 หน่วยๆ ละ 18,000 บาท รวมเป็นงบประมาณทั้งสิ้น 42.37 ล้านบาท

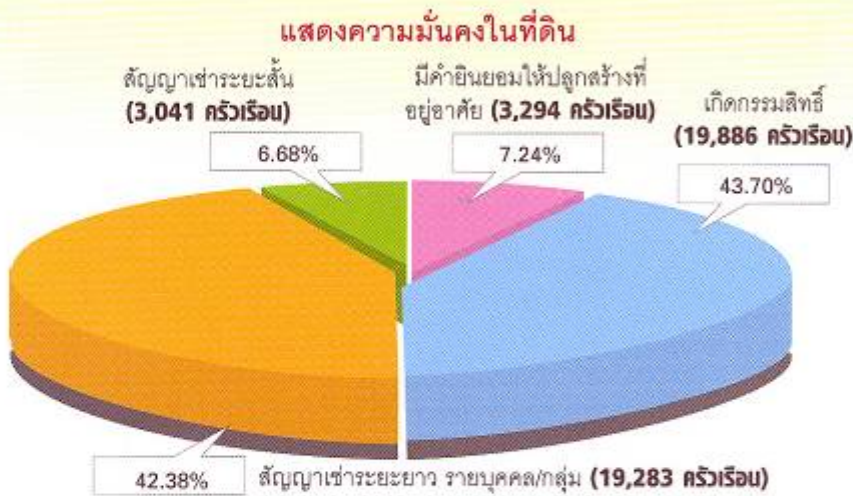
นอกจากนี้ยังมีการแก้ไขปัญหาค่าชุมชนที่เดือดร้อนจากน้ำท่วมในพื้นที่ 47 จังหวัด โดยใช้กระบวนการให้ชุมชนผู้ประสบภัยเป็นผู้ดำเนินการกันเอง ทั้งการแก้ปัญหาละยะหน้า และระยะการฟื้นฟูพัฒนาโดย พอช. สนับสนุนงบประมาณทั้งในด้านการจัดกระบวนการและงบประมาณเพื่อการพัฒนา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ทำความร่วมมือกับกรุงเทพมหานครในการพัฒนาชุมชนพื้นที่ริมคลอง ด้วยการเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาค่าชุมชนท้องถิ่นของตน เป็นการสร้างการยอมรับในศักยภาพของชาวชุมชน และขยายผลไปสู่การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายภาคประชาชน โดยได้สำรวจข้อมูลชุมชนรวม 6 เขต 57 ชุมชน ผู้เดือดร้อนรวม 3,230 ครัวเรือน และดำเนินการเป็นโครงการนำร่อง 9 ชุมชน เพื่อขยายผลสู่การแก้ไขปัญหาและการป้องกันในระยะยาว

5. การสร้างความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัยของชุมชน

คนยากจนที่ไม่มีสิทธิในที่อยู่อาศัย มีปัญหาความมั่นคง สามารถได้สิทธิการเช่าที่ดินระยะยาว และมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เกิดความมั่นคงในการอยู่อาศัย จำนวน 39,169 ครัวเรือน หรือร้อยละ 86 ของการปรับปรุงพัฒนาทั้งหมด และร้อยละ 14 ของที่เหลือได้สิทธิการเช่าที่ดินระยะสั้น หรือได้รับคำยินยอมให้มีการปรับปรุง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว คนกลุ่มนี้ได้พัฒนาสิทธิ และความมั่นคงเช่นกัน

กลุ่มที่ได้รับเพียงคำยินยอมให้ดำเนินการปรับปรุงพัฒนาได้ โดยยังไม่ให้สิทธิเช่าที่ดินระยะยาว ได้แก่ ชุมชนที่อยู่ในที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย กรมศิลปากร กรมชลประทาน เป็นต้น กลุ่มที่ได้รับสิทธิการเช่าที่ดินระยะสั้น มักจะเป็นชุมชนในที่ดินของการรถไฟ ที่ดินวัด และที่ดินสาธารณะ ส่วนที่ดินที่มีสิทธิการเช่าระยะยาว จะเป็นทั้งการเช่าที่ระยะยาวโดยเฉพาะในที่ดินของราชพัสดุ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ดินของการรถไฟฯ บางส่วนและกรรมสิทธิ์ร่วมในที่ดินที่จัดซื้อในนามของสหกรณ์

ชุมชนสวนทุล กทม. ก่อนปรับปรุง

ชุมชนสวนทุล กทม. หลังปรับปรุง

6. คนจนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง แข็งแรง ราคาถูก และส่วนใหญ่ได้อยู่อาศัยในที่ดินเดิม

ผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงที่ผ่านมา ชุมชนแออัดได้รับการพัฒนาในรูปแบบการปรับปรุงก่อสร้างใหม่ในที่เดิม หรือขยับอยู่ในบริเวณใกล้เคียงประมาณร้อยละ 80 การรื้อย้ายออกจากที่เดิมมีเพียงจำนวนประมาณ ร้อยละ 20 ในทุกโครงการที่ดำเนินการจะมีการปรับปรุงก่อสร้างสาธารณูปโภค ที่อยู่อาศัย บ่อบำบัดน้ำเสีย ทางระบายน้ำ สวนสาธารณะ ศูนย์เด็ก ฯลฯ ซึ่งชุมชนร่วมกันจัดการก่อสร้าง โดยใช้เงินเชื่อจาก พอช. ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี ราคาที่อยู่อาศัยใหม่โดยเฉลี่ยประมาณ 150,000 บาทต่อหน่วย รูปแบบก่อสร้างจะแตกต่างกันตามความสามารถในการผ่อนชำระสินเชื่อและความเห็นร่วมกันของชุมชน โดยที่อยู่อาศัยอยู่จะมีราคาระหว่าง 50,000 - 250,000 บาท ประมาณครึ่งหนึ่งมีค่าผ่อนชำระสินเชื่อต่ำกว่าเดือนละ 1,000 บาท ประมาณ 75% จ่ายต่ำกว่าเดือนละ 1,500 บาท ขนาดที่อยู่อาศัยเฉลี่ยประมาณ 50-60 ตร.ม.ต่อหน่วย

ชุมชนหน้าเทคนิค จ.จันทบุรี ก่อนปรับปรุง

ชุมชนหน้าเทคนิค จ.จันทบุรี หลังปรับปรุง

7. เกิดการร่วมกันสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มีกองทุนรวมและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

ในทุกโครงการที่มีการปรับปรุงพัฒนา จะเกิดโครงสร้างการจัดการร่วมกันของชุมชน โดยมีโครงสร้างกลุ่มย่อยเพื่อการตัดสินใจ และจัดตั้งคณะกรรมการหลายชุดเพื่อทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน เกิดกองทุนรวมและการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน จากการบริหารสินเชื่อที่ได้รับในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี ชุมชนได้วงส่วนต่างประมาณร้อยละ 2-3 ทำให้สมาชิกจ่ายประมาณร้อยละ 4-5 ซึ่งส่วนต่างที่เกิดขึ้นได้นำไปใช้ในการบริหารจัดการ สวัสดิการ และการพัฒนาอื่น ๆ ของชุมชน โดยเชื่อมโยงไปถึงการจัดระบบการเงินของครอบครัวในหลายๆ ชุมชนด้วย

การจัดการสินเชื่อโครงการที่อยู่อาศัยมั่นคง จังหวัดอุดรดิต

8. เกิดโครงสร้างสังคมของชุมชนใหม่ โดยมีระบบสวัสดิการและปลอดภัยเสถียร

โครงการบ้านมั่นคง จะให้สิทธิผู้อยู่อาศัยในชุมชนเดิมให้สามารถอยู่ต่อไปไม่ว่าจะยากจนมากน้อยเพียงใด โดยชุมชนจะหาวิธีการที่จะรองรับคนทุกคนให้สามารถได้สิทธิในที่อยู่อาศัยต่อไป และจ่ายเงินตามความสามารถ เกิดการจัดระบบสวัสดิการของชุมชนขึ้นมาใหม่จากการดำเนินโครงการ เช่น มีบ้านกลาง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยกลางของผู้สูงอายุ คนพิการ คนไม่มีรายได้อื่นในชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงเรื่องการออมทรัพย์เพื่อสร้างบ้านไปสู่การสมทบเพื่อสร้างกองทุนสวัสดิการ ซึ่งเป็นระบบที่ชุมชนดูแลสวัสดิการพื้นฐานให้กับคนทุกกลุ่มในชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ยากไร้/คนยากจนที่สุดของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาความยากจน ทำให้คนที่จนที่สุด โดดเดี่ยว เกร๋ร้อน เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีการพึ่งพา ดูแล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

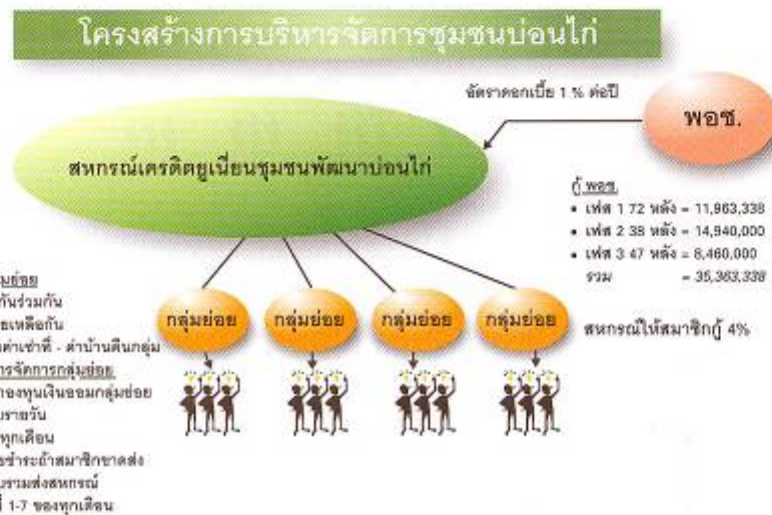
นอกจากนี้ หลายชุมชนในโครงการสามารถประกาศเป็นชุมชนที่ปลอดภัยเสถียร เพราะมีโครงสร้างกลุ่มย่อย มีการจัดระบบที่เชื่อมโยงกันทุกบ้าน และองค์กรชุมชนมีบทบาทอำนาจรับผิดชอบที่จะจัดการเองอย่างชัดเจน หลายชุมชนได้จัดระบบการดูแลจัดการเรื่องเด็ก เยาวชน กองทุนผู้สูงอายุ มีกองทุนการศึกษาและกองทุนสวัสดิการจากส่วนต่าง ดอกเบี้ยเงินกู้ และเริ่มพัฒนาเรื่องวัฒนธรรมประเพณีสำคัญของชุมชน เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ วันเด็ก เป็นต้น

9. การจัดการชุมชนด้วยตนเอง

การจัดการชุมชนด้วยตนเอง (Community Self Management) คือการสร้างโอกาสให้ชุมชน สามารถจัดระบบการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง โดยมีกลไก/คณะทำงานของชุมชนที่มีความถนัดในเรื่องต่างๆ เช่น ทีมสนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์ ทีมสาธารณสุข (ก่อสร้าง จัดซื้อ ตรวจรับงาน ฯลฯ) ทีมสวัสดิการ ระบบกลุ่มย่อย เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อยู่ร่วมกันในชุมชน เป็นการนำโครงสร้างของกลุ่มทางสังคม มาเป็นกลไกการบริหารจัดการร่วมกัน

นอกจากนี้ยังมีการจัดแบ่งทีมชาวบ้านเป็นทีมกลางที่ดำเนินการเรื่องบ้านมั่นคง เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่ม/เครือข่าย ได้แก่ ทีมงานจัดการองค์กร งานสินเชื่อ งานบัญชี งานออมทรัพย์ และงานสาธารณสุข ซึ่งเป็นทีมสนับสนุนชุมชนที่จะพัฒนาระบบสาธารณสุขให้คำปรึกษาเรื่องการจัดการงานก่อสร้าง และการตรวจงวดงาน เป็นต้น

ด้วยโครงสร้างที่มีคณะทำงานหลายชุด ได้เปิดโอกาสให้คนใหม่ และสตรีเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จากข้อมูลการสำรวจ 122 โครงการ พบว่า มีผู้นำใหม่และกรรมการสตรีเข้ามาเป็นคณะกรรมการมากกว่า 2,000 คน แสดงถึงความตื่นตัวและการพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนโดยชุมชนเอง ทั้งนี้จากการที่โครงการได้ใช้วิธีการกระจายงบประมาณให้ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ และพัฒนาความสามารถดังกล่าว เกิดการเชื่อมโยงสมาชิกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีการสื่อสาร/การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีความผูกพันกัน อันเป็นพื้นฐานของการสร้างชุมชนที่แท้จริง

10. ต่างประเทศให้ความสนใจ และศึกษาดูงานบ้านมั่นคง

ณ วันที่ 3-8 ตุลาคม 2549 ร่วมกับ UN-Habitat จัดงานที่อู่ยาศัยโลกขึ้น ที่ประเทศไทย

แนวทางใหม่ในการพัฒนานี้ ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากหน่วยงานระหว่างประเทศ โดยมีการติดต่อประสานงาน ทั้งจากสำนักงานพัฒนาที่อยู่อาศัยแห่งสหประชาชาติ (UN Habitat/Nairobi), Cities Alliance (Cities Without Slums), UN Global Task Force on Millennium Development Goal เป็นตัวอย่างโครงการที่ได้รับความสนใจในระหว่างประเทศที่รัฐได้เอื้อโอกาสให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นหลักในการพัฒนา และดำเนินงานทั่วประเทศ โดยรัฐสนับสนุนทางด้านนโยบายและการเงิน การสร้างความมั่นคงในเรื่องที่ดิน ซึ่งนำไปสู่การสร้างความมั่นคงในชีวิตและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนจนเมือง

เมื่อเดือนกันยายน 2547 “โครงการบ้านมั่นคง” ได้รับเชิญไปเสนอแนวทางในการประชุม “World Urban Forum” ที่เมือง Barcelona ประเทศสเปน ตลอดจนเมื่อวันที่ 3-8 ตุลาคม 2549 ได้ร่วมกับ UN-Habitat จัดงานวันที่อยู่อาศัยโลกขึ้นที่ประเทศไทย โดยมีชาวชุมชนจาก 17 ประเทศ เข้าร่วมงานและศึกษาเรียนรู้ นำแนวทางของโครงการบ้านมั่นคง เป็นกรณีศึกษาการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของโลกอีกด้วย

● การทำงานกับหน่วยงาน

1. **องค์กรท้องถิ่น** ได้มีการหารือกับจังหวัดและเทศบาล ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นที่สำคัญ ที่จะเป็นแกนหลักในการสนับสนุนชุมชน เป็นเจ้าภาพร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ตามแผนปี 2550 - 2554 การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง จะเน้นให้องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินโครงการร่วมกับชุมชนมากขึ้น โดย พอช. จะเป็นผู้สนับสนุนด้านการเรียนรู้ และองค์ความรู้ในการดำเนินงาน

2. **กรุงเทพมหานคร** ได้จัดทำบันทึกความร่วมมือด้านการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงในกรุงเทพมหานครร่วมกัน เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2548 โดยมีเป้าหมายชุมชนที่เข้าร่วมตามบันทึกความร่วมมือดังกล่าวจำนวน 100 ชุมชน ใน 50 เขต ตลอดจนจรร่วมกันพัฒนากฎระเบียบต่างๆ ให้เอื้อต่อการทำงานของชุมชน ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินงานแล้วใน 33 เขต 94 โครงการ 117 ชุมชน รวม 12,986 ครัวเรือน รวมถึงการจัดให้มีคณะทำงานเฉพาะชุดบ้านมั่นคงใน 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับเขต โดยเน้นการทำงานอย่างเป็นขบวนการระดับเขต โดยทำงานพร้อมๆ กันในทุกเขต ให้เป็นภาพการพัฒนาใหญ่ของ กทม. โดยชาวชุมชนเป็นผู้จัดการโครงการ เน้นให้คนในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการในทุกเรื่อง เพื่อให้ชุมชนอยู่ได้อย่างเป็นสุข ทั้งในเรื่องที่ดิน ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม ระบบการจัดการขยะ การพัฒนาสังคม สวัสดิการ การสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ขอชุมชนเป็นผู้จัดการ ถือเป็นยุคใหม่ของการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด โดยชุมชนมีส่วนสำคัญ และท้องถิ่นเป็นผู้ซึ่งสนับสนุนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาทุกชุมชนทั้งเมืองพร้อมกันไป

เมื่อวันที่ 1 ก.พ. 2548 บันทึกความร่วมมือด้านการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง ในกรุงเทพมหานคร

3. **สถาบันการเงิน** โดยประสานสถาบันการเงินทั้งภาครัฐ และเอกชน 8 แห่ง เพื่อร่วมกันพิจารณาความเป็นไปได้ในการสนับสนุนชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคง โดยการให้สถาบันการเงินสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการซื้อที่ดินและการสร้างบ้านแก่กลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่ได้จัดตั้งสหกรณ์เคหสถานแล้ว โดยได้บันทึกความร่วมมือกับธนาคารอาคารสงเคราะห์เพื่อให้สินเชื่อ กรณีโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนที่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินในรูปแบบของสหกรณ์เคหสถาน โดยปรับรูปแบบการกู้เงินเพื่อที่อยู่อาศัยจากรายบุคคลเป็นรายชุมชน/สหกรณ์

4. กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน ได้เข้าร่วมสนับสนุนชุมชนประหยัดพลังงานในชุมชน 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ชุมชนเก้าเส้ง จังหวัดสงขลา โครงการบึงคูก จังหวัดอุดรธานี โดยการใช้พลังงานธรรมชาติทดแทน พลังงานราคาแพง ได้แก่ การใช้พลังงานแสงอาทิตย์แปรเป็นพลังงานไฟฟ้า การใช้พลังงานลม การใช้เตาประหยัดพลังงาน เป็นต้น โดยได้ทำพิธีเปิดชุมชนประหยัดพลังงานแห่งแรกที่ชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้แทนชุมชนทั่วประเทศกว่า 700 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรม จากผลการดำเนินงานในโครงการนำร่องดังกล่าว พอช. ได้จัดทำบันทึกความร่วมมือกับกรมพัฒนาพลังงานทดแทนฯ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2547 โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่จะดำเนินการร่วมกันในปี พ.ศ.2548 ครอบคลุมชุมชนทั้งในเมืองและชนบทจำนวน 100 แห่ง และคาดว่าจะสามารถสนับสนุนให้เกิดชุมชนประหยัดพลังงาน จำนวน 400 แห่ง ซึ่งกรมพัฒนาพลังงานทดแทนฯ และกระทรวงพลังงานได้ให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นงานที่เห็นผลอย่างแท้จริง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนฐานราก

5. การรุดไฟแห่งประเทศไทย ได้มีการหารือระหว่าง พอช. กับการรุดไฟ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2548 โดยได้ข้อสรุปเป็นหลักการทั่วไป คือ

- การรุดไฟ สามารถให้ชุมชนเช่าที่ดินระยะ 40 เมตรขึ้นไป จากกึ่งกลางรุดไฟได้ในสัญญา 30 ปี ส่วนชุมชนที่อยู่ในระยะ 20 เมตรนั้น ไม่สามารถให้เช่าระยะยาวได้ เพราะอาจเกิดปัญหาความไม่ปลอดภัย โดยจะพิจารณาจัดหาที่ดินใหม่เพื่อรองรับชุมชนในระยะรัศมีไม่เกิน 5 กิโลเมตรจากที่ดิน ทั้งนี้การรุดไฟ ต้องพิจารณาจาก แผนการขยายวางรุดไฟในอนาคต
- การอยู่อาศัยในที่ดินของการรุดไฟ ต้องมีการจัดระเบียบในที่ดิน
- อัตราค่าเช่าที่ดินที่เสนอจะนำเสนอในบอร์ดการรุดไฟ ต่อไป
- ให้มีการสำรวจตรวจสอบและพิจารณาพื้นที่ที่ชุมชนร่วมกันตามสายน้ำรูทางของการรุดไฟ

ขณะนี้ชุมชนในที่ดินการรุดไฟ เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงแล้ว 17 จังหวัด 26 เขต/เมือง 112 ชุมชน รวม 53 โครงการ จำนวน 5,676 ครอบครัว ในจำนวนนี้มีอยู่ 15 ชุมชน ที่มีความคืบหน้าโดย พอช. เป็นผู้สัญญาเช่ากับการรุดไฟ แล้วให้ชุมชนเช่าต่อจาก พอช. อีกต่อหนึ่ง

6. กรมธนารักษ์ โดยการร่วมลงนามบันทึกความร่วมมือต่อกัน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2547 โดยมีเป้าหมายหลักในการร่วมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนที่อยู่ในที่ดินราชพัสดุ สนับสนุนการใช้ประโยชน์ในที่ดินว่างเปล่า การจัดสิทธิเช่าที่ดินระยะเวลา 30 ปี ตลอดจนผ่อนคลायกฎระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่เอื้อต่อการปรับปรุง ซึ่งขณะนี้ชุมชนที่ได้รับสิทธิเช่าจากกรมธนารักษ์แล้วจำนวน 14 แห่ง ผู้รับประโยชน์ประมาณ 4,000 ครอบครัว

นอกจากนี้ยังได้มีการลงนามในบันทึกความร่วมมือระหว่างกรมธนารักษ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานเขตบางเขน สำนักงานเขตหลักสี่ และสหกรณ์เคหสถานเพื่อที่อยู่อาศัยคลองบางบัว จำกัด ทั้งนี้ เพื่อร่วมกันพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยในบริเวณชุมชนบางบัว ชุมชนอุทิศอนุสรณ์ ชุมชนบางเขน ชุมชนชายคลองบางบัว ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 และชุมชนก้าวหน้า ให้มีคุณภาพ สภาพความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น ชุมชนสามารถอยู่อาศัยบริเวณชายคลองและเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาคลอง ตลอดจนการรักษาความปลอดภัย ป้องกันเพลิงไหม้ ซึ่งเขตหลักสี่และเขตบางเขนได้บรรจุโครงการนี้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อเป็นตัวอย่งในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครด้วย

7. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้มีการลงนามบันทึกความร่วมมือการพัฒนาชุมชน การพัฒนาที่อยู่อาศัย ในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ระหว่างสำนักงานทรัพย์สินฯ กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การสนับสนุนให้ชุมชนได้อาศัยอยู่ในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ อย่างถูกต้อง ในรูปของการเช่าระยะยาว และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนให้น่าอยู่ มีความเหมาะสมและสวยงาม โดยมีชุมชนนำร่องที่ได้ดำเนินการร่วมกันแล้วจำนวน 2 แห่ง คือ ชุมชนบ่อนไก่ และชุมชนร่วมสามัคคี จ.กรุงเทพฯ รวมถึงสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอื่นๆ ในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ ซึ่งมีจำนวน 34 แห่งในกรุงเทพมหานคร ผู้อยู่อาศัยรวมประมาณ 15,000 ครอบครัว

8. กรมศิลปากร โดยการลงนามบันทึกความร่วมมือกับกรมศิลปากร เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนที่อาศัยอยู่ในที่ดินซึ่งกรมศิลปากรดูแล เช่น กำแพงเมืองโบราณ โดยพิจารณาความจำเป็นในการอยู่อาศัย ควบคุมไปกับการรับผิดชอบดูแลโบราณสถานให้อยู่อาศัยควบคู่กับการอนุรักษ์ศิลปะโบราณ ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้นพบชุมชนในที่ดินของกรมศิลปากรจำนวน 44 แห่งทั่วประเทศ ซึ่ง พอช. จะร่วมกับกรมศิลปากร ดำเนินการสำรวจสภาพพื้นที่ และความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาจัดทำแผนการปรับปรุง ขณะนี้ได้เห็นชอบในการดำเนินโครงการร่วมกันใน 5 เมือง ได้แก่ สุรินทร์ ลำปาง นครเชียงใหม่ กำแพงเพชร และลพบุรี โดยมีชุมชนนำร่อง 20 ชุมชน

9. สถาบันการศึกษาและสำนักงานสถาปนิกด้านสถาปัตยกรรม เนื่องจากโครงการบ้านมั่นคงมีเป้าหมายทั้งในเชิงปริมาณและกฎหมาย ซึ่งมุ่งหวังสร้างสังคม ชุมชนเข้มแข็ง และความสัมพันธ์ในชุมชนมากกว่าการออกแบบเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความแออัดในชุมชนเพียงอย่างเดียว ในกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ทักษะการออกแบบจัดวางผัง และออกแบบบ้านโดยชุมชนมีส่วนร่วม แต่เนื่องจากปริมาณงานที่มีมาก พอช. ไม่สามารถดำเนินงานเพียงลำพัง เพื่อให้ทันกับความต้องการแก้ไขปัญหของชุมชนและท้องถิ่นได้ จึงได้ร่วมกับสถาบันการศึกษาและสำนักงานสถาปนิกด้านสถาปัตยกรรมให้คณาจารย์และนักศึกษามีส่วนร่วมสร้างสรรค์ และสร้างพื้นที่การปรับปรุงและสร้างชุมชนร่วมกัน โดยมีคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยและสำนักงานสถาปนิกด้านสถาปัตยกรรมต่างๆ เข้าร่วม จำนวน 20 สถาบัน

โครงการประกวดแบบบ้านมั่นคงร่วมกันสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีการประกวดแบบบ้านมั่นคงร่วมกับสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อให้มีแบบบ้านที่สามารถใช้เป็นต้นแบบให้คนจนทั่วประเทศสามารถนำไปใช้ก่อสร้างได้ด้วยตนเอง หรือก่อสร้างร่วมกัน โดยเปิดให้สถาปนิก นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปส่งผลงานเข้าประกวดปรากฏว่าผู้ส่งผลงานเข้าประกวด 118 ราย เป็นสถาปนิก 18 ราย นิสิต นักศึกษา 95 ราย และบุคคลทั่วไป 5 ราย

ชุมชนบ้านร่มเย็น อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น หลังปรับปรุง

ชุมชนบ้านร่มเย็น อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น ก่อนปรับปรุง

10. **องค์กรพัฒนาเอกชน** เพื่อให้องค์กรพัฒนาเอกชน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของคนจน หรือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวชุมชน ในแนวทางการทำโครงการบ้านมั่นคง 3 แนวทาง คือ สิทธิในที่ดินร่วม ทุนร่วม และการจัดการร่วม พอช. จึงได้ประสานความร่วมมือไปยังองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนให้ความสนใจในการทำงานของโครงการบ้านมั่นคง และยินดีเข้าร่วมโครงการ

11. **บริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.)** จากการที่ พอช. ได้ประสานงานเจรจาจัดซื้อที่ดินบริเวณซอยลาดพร้าว 101 เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ จำนวน 11 ไร่ 3 งาน ซึ่งอยู่ในความครอบครองของบริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) ซึ่งเป็นการขายลักษณะพิเศษระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ราคา 32.17 ล้านบาท โดย พอช. เป็นผู้ลงนามการซื้อขายกับ บสท. โดยในสัญญาจะระบุให้สหกรณ์เคหสถานมหาดไทย จำกัด เป็นผู้รับโอนกรรมสิทธิ์

ในโอกาสนี้ พอช. จึงได้ลงนามบันทึกความร่วมมือกับ บสท. เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนในเมืองตามโครงการบ้านมั่นคง โดย บสท. จะจำหน่ายที่ดินที่ชุมชนต้องการใช้เพื่อการอยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง ตามราคาที่เหมาะสมในลักษณะของการซื้อขายระหว่างหน่วยงาน โดย บสท. จะจัดหาข้อมูลทำเลที่ตั้ง ขนาดที่ดินและข้อมูลทางกายภาพอื่นๆ ของที่ดินที่ บสท. ดูแลเพื่อให้ พอช. ใช้ประกอบการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ โดยมีสิทธิประโยชน์ในการยกเว้นค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมการโอนตามกฎหมาย ซึ่งขณะนี้ บสท. ได้นำเสนอข้อมูลให้ พอช. พิจารณาแล้ว 93 รายทั่วประเทศ ซึ่งในความร่วมมือกันครั้งนี้ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้มีรายได้น้อยให้มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยอย่างมั่นคง ในระดับราคาที่ชุมชนสามารถรับภาระได้แล้ว ยังเป็นการนำทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้กลับมาใช้ประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจได้อีกด้วย

พอช.-CODI

การประสานงาน

● เพื่อแก้ไขปัญหในระดับนโยบาย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีนโยบายในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของคนจน ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย โดย พอช. เสนอแก้ไขกฎกระทรวง ให้เชื่อมต่อการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงและบ้านเอื้ออาทร เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาค่าเช่าของประชาชนได้ทันตามนโยบายและแผนที่กำหนดไว้ โดยช่วงเวลาระหว่างการแก้ไขกฎกระทรวง รมว.พม. ได้ขอให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจสนับสนุนการดำเนินโครงการที่อยู่อาศัยของรัฐไปได้ก่อน โดยหน่วยงานที่ดำเนินโครงการ (กคช. และ พอช.) จะเป็นผู้รับรองการดำเนินงาน

นอกจากนี้รัฐบาล ยังได้นำข้อเสนอของชุมชนในเรื่องการพัฒนากฎระเบียบต่างๆ ให้เชื่อมต่อการดำเนินโครงการ โดยจัดตั้งคณะทำงานขึ้น ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน้าที่ในการเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความร่วมมือกับการดำเนินโครงการตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนากฎระเบียบต่างๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ พอช. ได้นำเสนอหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

- **พ.ร.บ.จัดสรรที่ดิน** กรณีชุมชนหรือสหกรณ์ต้องดำเนินการแบ่งแยกโฉนดที่ดิน เมื่อสมาชิกผ่อนชำระครบแล้ว พอช. จะเสนอขอยกเว้นค่าภาษีและค่าธรรมเนียมการจัดสรรที่ดินตาม พ.ร.บ. จัดสรรที่ดิน เนื่องจากการดำเนินการของชุมชน / สหกรณ์ ไม่ได้หวังผลกำไรจึงไม่เข้าข่ายการจัดซื้อเชิงพาณิชย์

- **การผ่อนปรนกฎหมายควบคุมอาคาร** และกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง ผังเมือง และ กทม. รมว. มท. ได้มีหนังสือถึงกรมโยธาธิการเรื่องการผ่อนปรนข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง ในเบื้องต้นให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นพิจารณาในแต่ละท้องถิ่น โดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น และให้กรมโยธาธิการเร่งทำเรื่องการแก้ไขกฎหมายเป็นข้อยกเว้นเฉพาะของชุมชนแออัด

- **การออกทะเบียนบ้านถาวร** เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับระบบน้ำประปา-ไฟฟ้า ซึ่งจะได้รับบริการในอัตราชั่วคราว และมีราคาสูง โดยในส่วนของ กทม. ได้จัดทำข้อเสนอขอยกเว้นไปยังการไฟฟ้านครหลวง และการประปาฯนครหลวง ในกรณีที่เป็นโครงการบ้านมั่นคงที่ พอช. ดำเนินการ ขอให้ทั้งสองหน่วยงานคิดค่าใช้จ่ายในอัตราปกติ

ชุมชนบุปผีะ จ.ปัตตานี ก่อนปรับปรุง

ชุมชนบุปผีะ จ.ปัตตานี หลังปรับปรุง

บ้านมั่นคง

พอช.ได้ทำการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคงอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน และหน่วยงานพัฒนาต่างๆ ตลอดจนการเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการต่อสังคม โดยดำเนินการในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ

- การจัดกิจกรรมพิเศษในพื้นที่ต่างๆ เช่น การเปิดชุมชน วางศิลาฤกษ์ ลงเสาเอกชุมชน การสัมมนาสร้างความเข้าใจ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวชุมชน
- การจัดทำสื่อเผยแพร่ในรูปแบบที่หลากหลายและต่อเนื่อง เช่น วิทยุทัศน์, เว็บไซต์ และการถอดองค์ความรู้ ฯลฯ
- การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน ทั้งรายการโทรทัศน์, หนังสือพิมพ์, วิทยุ และสื่ออื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

● การประเมินผลโครงการ

พชช. ได้มอบหมายให้คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมี ผศ.ดร.จิตติ มงคลชัยอรัญญา รองคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นหัวหน้าคณะประเมินผล ทำการประเมินผลโครงการ บ้านมั่นคงปี 2547 โดยใช้หลักการผสมผสานระหว่างการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และการประเมินผลกระทบบนของโครงการต่อคนจน เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาปรับปรุงโครงการ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างชุมชนแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ชุมชนที่มีรูปแบบการดำเนินงานที่หลากหลาย จำนวนชุมชนที่ศึกษา 26 ชุมชน ใน 10 เมือง กระจายไปยังทุกภาค และได้รวบรวมข้อมูลจากหลายกลุ่มเป้าหมาย ทั้งหน่วยงานท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ พชช. และชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ อภิปรายกลุ่ม การสังเกตและสอบถาม ซึ่งผลการประเมินสามารถสรุปได้ดังนี้

1) **ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงาน** ทำให้เกิดรูปธรรมการแก้ปัญหาที่ชัดเจน แต่ด้านการก่อสร้างต้องใช้เวลา เพราะต้องให้น้ำหนักกับการเตรียมความพร้อมของชาวบ้านและกระบวนการบริหารจัดการโครงการ ซึ่งใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การศึกษาดูงาน การอบรมสัมมนา/สรุปบทเรียน เป็นต้น และผู้ประเมินยังมีข้อสังเกตว่า โครงการฯ ยังมีการประเมินผลองค์ความรู้ที่ได้ในเชิงวิชาการค่อนข้างน้อย

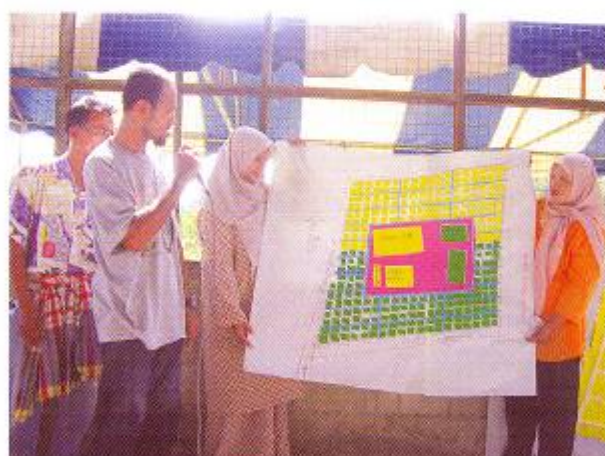
2) **ด้านความร่วมมือกับท้องถิ่น** ทำให้เกิดกลไกการทำงานร่วมของชุมชนและท้องถิ่นที่หลากหลาย ตามเงื่อนไขและศักยภาพของพื้นที่ เกิดกลไกเมืองที่มีโครงสร้างแตกต่างกัน แต่มีลักษณะสำคัญคล้ายกัน คือ หน่วยงานรัฐทำหน้าที่สนับสนุนทรัพยากร สถาบันวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนทำหน้าที่สนับสนุนและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ องค์กรชุมชนและเครือข่ายเป็นทั้งผู้ประสบปัญหาและผู้พัฒนาในเวลาเดียวกัน

3) **การผ่อนปรนกฎระเบียบ** ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย ยังทำได้ไม่มากนักในระดับมหภาค เนื่องจากต้องผ่านความเห็นชอบในระดับนโยบาย แต่มีการให้ความร่วมมือในระดับเทศบาล เช่น การอนุมัติให้ใช้ที่ดินสาธารณะ การพัฒนาสาธารณูปโภค การทำสัญญาเช่าระยะยาว เป็นต้น

4) **ด้านความพึงพอใจของชุมชน** ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากในเรื่องความมั่นคงในที่ดินและบ้าน ระบบสาธารณูปโภค สภาพแวดล้อมและกระบวนการดำเนินโครงการ รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนจนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำงาน

โครงการ
• บ้านมั่นคง
พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในปี 2547 โครงการบ้านมั่นคงได้ร่วมมือกับเครือข่ายปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอุปถัมภ์ เพื่อดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเริ่มนำร่องใน 3 โครงการที่จังหวัดปัตตานี และเกิดการเชื่อมโยงใช้พื้นที่บ้านมั่นคงปัตตานีเป็นศูนย์การเรียนรู้ และขยายผลเกิดโครงการนำร่องในจังหวัดยะลา จำนวน 1 โครงการ และจังหวัดนราธิวาส ใน 3 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลเมืองนราธิวาส จำนวน 4 ชุมชน เทศบาลเมืองตากใบ จำนวน 2 โครงการ และเทศบาลเมืองสุไหงโกลิก จำนวน 3 โครงการ

ในปี 2548 เกิดอุทกภัยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเกิดกระบวนการฟื้นฟูชุมชนประสบภัยน้ำท่วม และพัฒนามาสู่การจัดทำโครงการบ้านมั่นคงเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงที่ดินในระยะยาว ในเขตพื้นที่ประสบภัย ได้แก่ พื้นที่อำเภอสุคีริน เป็นต้น รวมทั้งรัฐบาลยังให้ความสนใจการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้กับชาวประมงที่อาศัยอยู่ริมทะเลและปากแม่น้ำต่างๆ อีกด้วย ซึ่งมีผลการดำเนินงานดังนี้

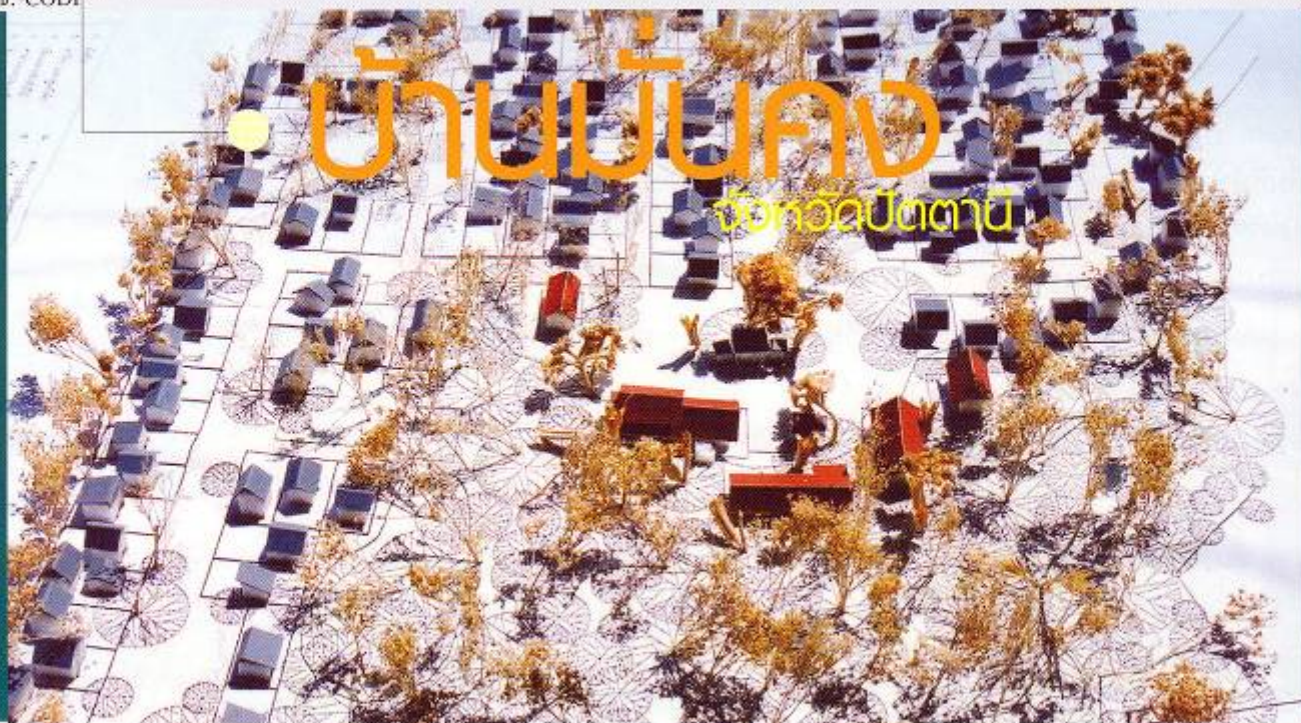
1. การดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ครอบคลุมพื้นที่จำนวน 14 เทศบาล 28 โครงการ แบ่งเป็น พื้นที่ที่ได้รับการอนุมัติโครงการเพื่อดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงแล้วจำนวน 6 เทศบาล 14 โครงการ และพื้นที่ที่อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมของชุมชน และการพัฒนารูปแบบแนวทางการปรับปรุงชุมชนจำนวน 8 เทศบาล 14 ชุมชน ซึ่งจากการสรุปบทเรียนการทำงานพบว่า การดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในการที่อยู่อาศัย สมาชิกใกล้ชิดกันมากขึ้นเนื่องจากการทำงานร่วมกัน และองค์กรชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองมากขึ้น โดยภาคีท้องถิ่นให้ความร่วมมือ

2. รูปแบบของโครงการบ้านมั่นคง ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับการอนุมัติแล้ว จำนวน 14 โครงการ 36 ชุมชน รวม 2,424 ครัวเรือน จัดเป็นประเภทการปรับปรุงในที่เดิม จำนวน 7 โครงการ 7 ชุมชน รวม 1,637 ครัวเรือน เป็นประเภทการย้ายสร้างชุมชนในที่ดินใหม่จำนวน 7 โครงการ 29 ชุมชน รวม 787 ครัวเรือน งบประมาณในโครงการโดยรวม จำนวน 143.55 ล้านบาท แยกเป็นบุดหนุนเพื่อปรับปรุงชุมชนจำนวนเงิน 79.61 ล้านบาท จำนวน 14 โครงการ รวม 2,424 ครัวเรือน งบสินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยจำนวนเงิน 61.67 ล้านบาท 4 โครงการ รวม 422 ครัวเรือน และงบสมทบจากท้องถิ่น 2.27 ล้านบาท 3 โครงการ รวม 302 ครัวเรือน

3. ผลการดำเนินงาน ได้เกิดแก้ไขปัญหาคารกุกที่ดินจำนวน 34 ชุมชน รวม 2,080 ครัวเรือน แก้ไขปัญหาการไล่ที่จำนวน 2 ชุมชน 344 ครัวเรือน เกิดกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมของชุมชน จำนวน 8 โครงการ 30 ชุมชน รวม 892 ครัวเรือน

4. เกิดกลไกการบริหารโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง 1 เมือง ประกอบด้วย ชุมชน เทศบาลหน่วยงานท้องถิ่น

เครือข่ายปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่จังหวัดปัตตานี ได้ร่วมกับชุมชนทำการสำรวจกลุ่มผู้เดือดร้อนใน 6 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี ได้แก่ ชุมชนคลองช้าง ชุมชนยูโยบูแม ชุมชนยูโยด่านภาชี ชุมชนโรงอ่าง ชุมชนจะบังติกอ เป็นกลุ่มชุมชนที่มีปัญหาความแออัด ในที่ดินตนเอง 3 ชุมชน และ ชุมชนมุกรุกที่ดินราชพัสดุ 1 ชุมชน จำนวนประชากรทั้งหมดในชุมชนจำนวน 772 หลังคาเรือน 1,069 ครัวเรือน มีผู้เดือดร้อนบ้านเช่าและครอบครัวทับซ้อนจำนวน 227 ครัวเรือน และในเขตเทศบาลตำบลปะนาเระ มีผู้เดือดร้อนจำนวน 120 ครัวเรือนจาก 290 ครัวเรือน จึงได้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาเป็น 2 ระยะคือ

1.) ระยะที่ 1 จัดหาซื้อที่ดินสร้างชุมชนใหม่ เพื่อรองรับผู้เดือดร้อนจากครอบครัวทับซ้อน ผู้อาศัย และ บ้านเช่า จำนวน 347 ครัวเรือน ใน 4 พื้นที่กระจายตามทำเลที่ใกล้เคียงชุมชนเดิม เนื่องจากสัมพันธ์กับพื้นฐานอาชีพของผู้เดือดร้อน เช่น กลุ่มอาชีพที่สัมพันธ์กับการทำประมง เป็นต้น แบ่งเป็น

- ชุมชนใหม่ที่นาเกลือ จำนวน 70 ครัวเรือน
- ชุมชนใหม่ที่ปูโป๊ะ จำนวน 112 ครัวเรือน
- ชุมชนใหม่ที่จะบังติกอ จำนวน 45 ครัวเรือน
- ชุมชนใหม่ที่ปะนาเระ จำนวน 120 ครัวเรือน

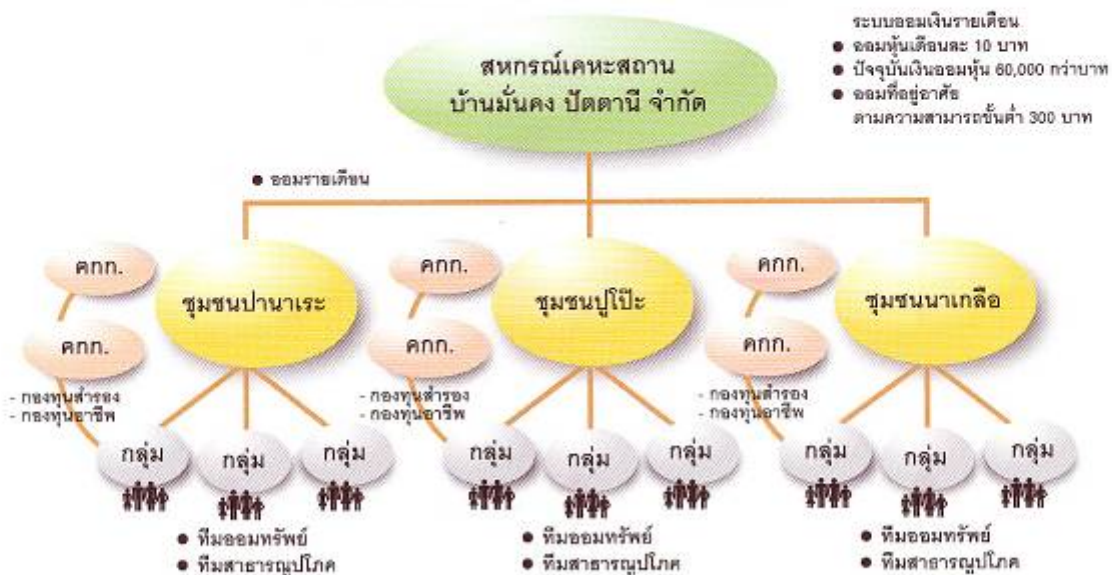

2.) ระยะที่ 2 การปรับปรุงในที่ดินเดิม ใน 2 ชุมชน จำนวน 320 ครัวเรือน

ในกระบวนการทำงานของชุมชน โดยการจัดประชุมแกนนำเครือข่ายชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนการทำงาน การประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกชุมชน เพื่อให้เกิดทีมอาสาในการร่วมลงสำรวจข้อมูลด้านที่อยู่อาศัยรายครัวเรือน ได้ข้อมูล ความเดือดร้อน และความต้องการของสมาชิกในครัวเรือน สำหรับใช้ในการวางแผนการดำเนินงานดังนี้

- การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายระดับครัวเรือน ตามลักษณะอาชีพของสมาชิก เพื่อวางแผนการออมทรัพย์รายเดือนให้สอดคล้องกับรายจ่ายด้านที่อยู่อาศัยที่อาจจะเพิ่มขึ้น ในอนาคต ตามลักษณะอาชีพของสมาชิก และยังมีการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์รวมของจังหวัดในรูปแบบของ สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงปัตตานี จำกัด อีกด้วย

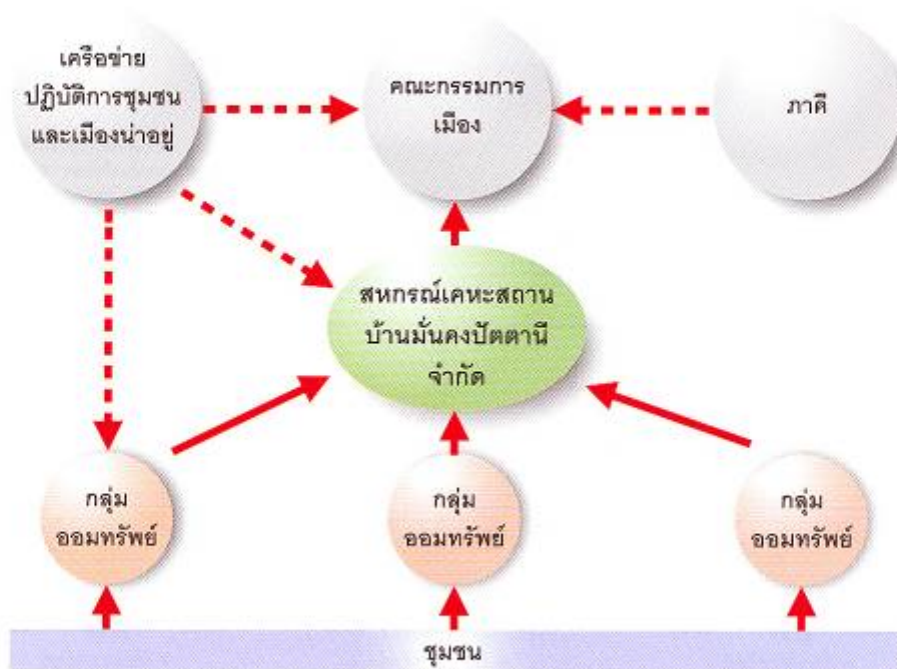
โครงสร้างการจัดการคน/ทุน

- การจัดระบบสังคมของชุมชน ผ่านกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดหาที่ดิน (ในกรณีดำเนินการในที่ใหม่) การจัดทำผังชุมชน การออกแบบบ้านที่เน้นการอนุรักษ์รูปทรงมลายูแบบโบราณการเตรียมทีมช่างเพื่อวางแผนการก่อสร้าง การจัดระบบการบริหารงานก่อสร้าง ทำให้ชุมชนได้อยู่อาศัยร่วมกันเป็นกลุ่มเครือญาติหรือกลุ่มเพื่อนบ้าน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีการประสานเชื่อมโยงระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ
- การประสานเชื่อมโยงระหว่างชุมชนบ้านมั่นคงในจังหวัด เกิดเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่ม เครือข่าย มีการจัดสัมมนาแกนนำและสมาชิก การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเมือง จัดเวทีเสวนาและประสานความร่วมมือกับภาครัฐระดับเมือง

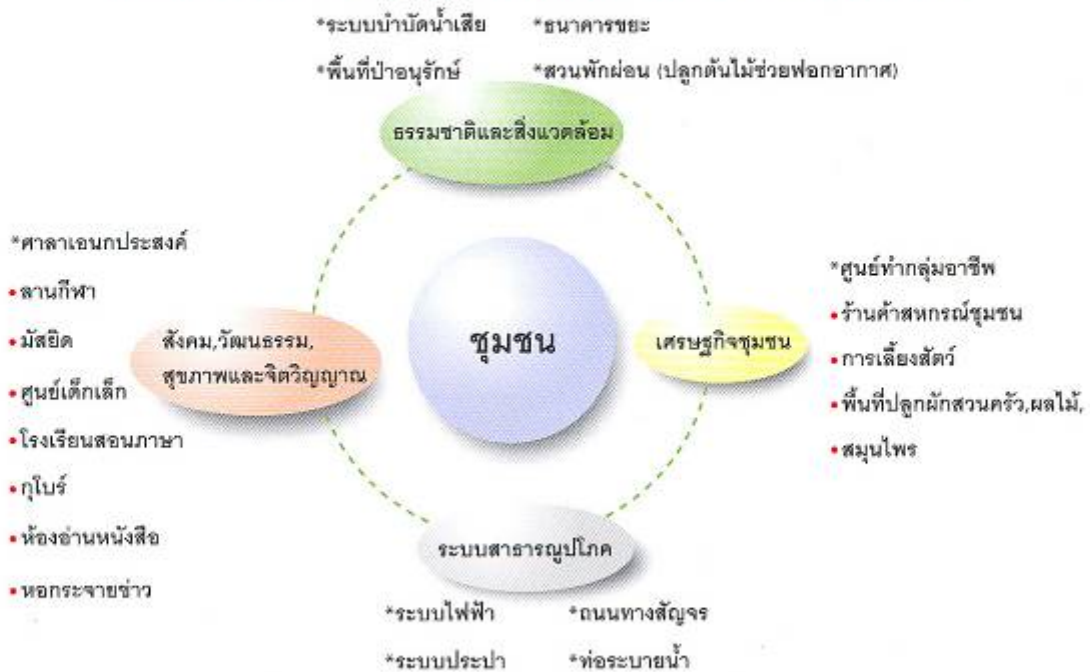
แผนผังแสดงการบริหารจัดการโครงการบ้านมั่นคงเมืองปัตตานี

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม โดยจัดให้มีระบบสวัสดิการในชุมชน การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน การประกอบกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมให้สมาชิก รักษาสุขภาพ โดยจัดให้มีพื้นที่สีเขียวในชุมชนเพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อนของสมาชิก
- การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่อาศัยร่วมกันได้อย่างยั่งยืน โดยมีศูนย์กลางอาชีพ อาหารแปรรูป ร้านค้าสหกรณ์ หรือการจัดพื้นที่ส่วนกลางสำหรับเลี้ยงแพะ และการใช้ระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อลดน้ำแปลงผักสวนครัว ผลไม้ สมุนไพรของชุมชน

แนวคิดเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการพึ่งพาและอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

บ้านมั่นคง ปี 2550-2554

1. คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549 อนุมัติหลักการในแผนโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งได้ปรับปรุงใหม่ เพื่อดำเนินการในปี 2550-2554 โดยปรับลดเป้าหมายการดำเนินงานจากเป้าหมายรวม 285,000 หน่วย เป็นเป้าหมายรวม 200,218 หน่วย เพื่อลดภาระการสนับสนุนจากรัฐ และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนร่วมกันพัฒนาใน ส่วนของชุมชนที่เหลือให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจ โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานที่ ปรับปรุงแล้ว ดังนี้

ปีงบประมาณ	เป้าหมาย (ครัวเรือน)	วงเงินอุดหนุน (ล้านบาท)	ระยะเวลาดำเนินการและงบอุดหนุน (ล้านบาท)				
			ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554
ปี 2550	30,218	2,055	1,350	585			
(โครงการอนุมัติในปี 2549 และงบสำรองจ่ายจากกองทุน พชช.)							
	30,000	2,040	1,020	1,020			
ปี 2551	40,000	2,720		1,360	1,360		
ปี 2552	50,000	3,400			1,700	1,700	
ปี 2553-2554	50,000	3,400				1,700	1,700
รวมทั้งสิ้น	200,218	13,615	2,370	2,965	3,060	3,400	1,700

หมายเหตุ: - งบอุดหนุนจากรัฐปี 2549 วงเงินรวม 2,055 ล้านบาท ได้รับการจัดสรรจากรัฐแล้ว 120 ล้านบาท และขอรับการจัดสรรจากรัฐอีกจำนวน 1,935 ล้านบาท
- ปี 2550 - 2554 งบอุดหนุนจากรัฐรวม 11,560 ล้านบาท

2. การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เพื่อสร้างสันติสุข 3 จังหวัดภาคใต้ โดยคณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณจำนวน 493 ล้านบาท ให้ พชช. นำไปดำเนินโครงการบ้านมั่นคง 40 ชุมชน จำนวน 5,500 ครัวเรือน การพัฒนาที่ดินทำกินใน 14 ตำบล จาก 13 อำเภอ ตลอดจนการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยเครือข่ายประมงพื้นบ้าน 8 อำเภอในจังหวัดปัตตานี และนราธิวาส

ส่วนประชาสัมพันธ์

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310

โทร. 0-2718-0911 โทรสาร 0-2718-6001

Homepage : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th